

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

DOI: 10.17951/et.2025.37.397

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Polska

ORCID: 0000-0003-0008-8690

e-mail: stanislawa.niebrzegowska-bartminska@mail.umcs.pl

Pożegnaliśmy Profesor Jadwigę Puzyninę – badaczkę języka wartości, Dame Orderu Orła Białego

Środowisko językoznawców Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej z głębokim smutkiem przyjęło wiadomość o śmierci prof. dr hab. Jadwigi Puzyniny (1928–2025),

językoznawczyni od 1956 roku związanej z Wydziałem Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, członkini rzeczywistej Polskiej Akademii Umiejętności, Komitetu Językoznawstwa PAN i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego – uczoney, której droga naukowa zbieżna była z przemianami w polskim językoznawstwie: prowadziła od form i struktur gramatycznych do społecznych, poznawczych i kulturowych funkcji języka oraz do człowieka i jego świata wartości. Polskim językoznawcom i studentom polonistyki dobrze znane są prace Profesor Puzyniny z zakresu słownictwa staropolskiego (*„Thesaurus” Grzegorza Knapiusza. Siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim*, 1961) i słowotwórstwa synchronicznego, pozostające najpierw pod wpływem Witolda Doroszewskiego i strukturalizmu, a potem także metod transformacyjno-generatywnych (*Nazwy czynności we współczesnym języku polskim. Słowotwórstwo, semantyka, składnia*, 1969; *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, 1979 – z Renatą Grzegorzycową; *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, 1984, części opracowane z R. Grzegorzycową). Precyzję metod strukturalnych warszawska Uczona zastosowała – na kolejnym etapie badawczym – do opisu konotacji i implikatur, a także do analiz językowego obrazu świata, wpisujących się już w nowy program badań kognitywnych. W najbardziej dojrzałym okresie działalności naukowej, rozwijanym od lat 80. XX wieku, zgodnie z przekonaniem, że problemy i normy moralne są najważniejszym elementem każdej kultury, tego, co jest określane mianem człowieczeństwa i duchowości człowieka, Badaczka skupiła się na problemach pozostających w kręgu aksjolingwistyki. Nowej dyscyplinie wyznaczyła kierunek i program, sformułowała jej podstawy i metody badawcze.

W tym kontekście nie dziwi fakt, że *opus magnum* Profesor Jadwigi Puzyniny stała się Pracownia Słownika Języka Cypriana Kamila Norwida i opracowany przez nią wraz z zespołem internetowy słownik języka poety. Jako badaczka języka wartości, której nie interesował jedynie język sam w sobie, ale w odniesieniu do człowieka i wspólnoty, w jakiej funkcjonuje, podejmowała kwestie relacji językoznawstwa i aksjologii, horyzontów aksjolingwistyki i znaczenia wartości. Zgłębiała problemy wartościowania w języku i w tekście oraz metody pracy nad językiem wartości. W bogatym rejestrze prac aksjolingwistycznych Uczoney centrum stanowiły wartości, ich obecność w języku, w kulturze i w życiu społecznym: relacja człowiek – sacrum, „walka o wartości”, ważne i ważne problemy polskiego życia publicznego, etosu akademickiego i odpowiedzialności za kulturę czy roli językoznawców jako animatorów kultury duchowej. Istotne miejsce w badaniach Profesor Jadwigi Puzyniny zajęły analizy słownictwa wartościującego i fundamentalnych dla Polaków słów i pojęć: „prawdy” i „kłamstwa”, „tolerancji”, „odpowiedzialności”, „honoru”, „bezinteresowności” i „rzetelności”, „dialogu” i „spotkania”. W swoich studiach podejmowała problemy trudne, odpowiadała na pytania o to, co nam zostanie z ideałów Sierpnia, co znaczy być „solidarnym” oraz „co się dzieje z prawdą dzisiaj”. Idee te obecne są w licznych studiach i książkowych syntezach: *Język wartości* (1992), *Słowo – wartość – kultura* (1997), *Wartości i wartościowanie w perspektywie językoznawstwa* (2013).

Zwrot ku problematyce aksjologicznej był dla Jadwigi Puzyniny imperatywem moralnym, zwłaszcza w przełomowym dla Polski roku 1981, ujawnił też Jej poczucie odpowiedzialności za stan kultury duchowej i czystości języka przed zalewającą

polską rzeczywistość nowomową. Odpowiedzialność za komunikację językową, za czystość języka i etykę komunikacji znalazły wyraz w zainteresowaniu twórczością autorów wrażliwych moralnie i ujawniających to w swoich utworach: Cypriana Kamila Norwida, Wisławy Szymborskiej, Jana Twardowskiego, Zbigniewa Herberta czy Janusza Pasierba. Te właśnie pasje naukowe dość szybko przełożyły się na stworzenie takiej koncepcji kultury języka, która winna swym zakresem objąć nie tylko kwestie poprawnościowe, ale także aspekt etyczny komunikacji językowej (w szczególności zasadę szacunku dla rozmówcy). Działania ukierunkowane na kwestie etyczne w komunikacji, na pokonywanie barier między Polakami, dążenie do pracy nad dialogiem społecznym w środowisku akademickim, w szkole, polityce, urzędzie czy biznesie, zaowocowały utworzeniem przez Nią w 2016 roku Zespołu Etyki Słowa Rady Języka Polskiego (potem Zespołu Etyki Komunikacji Polskiej Akademii Nauk).

Jako osoba bezkompromisowa i konsekwentna w działaniach, potrafiła manifestować heroiczną postawę w trudnych okresach polskiej historii: w latach 1943–1944 była członkinią „Szarych Szeregów”, w 1976 roku – weszła w skład sygnatariuszy *Memoriału 101* (listu do Sejmu RP z protestem przeciw zmianom w Konstytucji), w kolejnych latach – była współpracowniczką Komitetu Obrony Robotników, osobą zaangażowaną w działalność opozycyjną (na kilka dni internowaną), organizującą pomoc dla represjonowanych przez władze pracowników i studentów Uniwersytetu Warszawskiego.

Zasługi Profesor Jadwigi Puzyniny dla polszczyzny, dla macierzystego Uniwersytetu i dla Polski zostały uhonorowane przez przyznanie Jej wielu tytułów i odznaczeń, m.in.: Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2007), Medalu Uniwersytetu Warszawskiego (2008), Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski (2011), Medalu „Zasłużony dla Polszczyzny” (2013), przyznawanego za działalność na rzecz podnoszenia świadomości językowej Polaków i krzewienia kultury języka, oraz Orderu Orła Białego (2024), nadawanego „za wyjątkowe zasługi cywilne i wojskowe dla Rzeczypospolitej Polskiej najwybitniejszym Polakom oraz najwyższym rangą przedstawicielom innych państw”.

Jeszcze w ubiegłym roku cieszyliśmy się, że Profesor Jadwiga Puzynina została Damą Orderu Orła Białego. Dziś Ją żegnamy – z niedowierzaniem i żalem, bo odchodzi od nas Wielka Uczona, Człowiek i Obywatel zatroskany o sprawy Polski i Polaków, a dla niektórych z nas po prostu Ktoś Bliski i Przyjaciół. Dziękujemy Jej za pozostawioną bogatą i inspirującą spuściznę, za mądre studia i książki, za podejmowane ważne społecznie i naukowo tematy, za Wartości, za Prawdę, za Dialog i Współpracę – za Spotkanie.

